

ONDERADVISING IN HET BASISONDERWIJS

Het is belangrijk dat je als leraar een passend schooladvies geeft en voorkomt dat leerlingen een lager schooladvies krijgen dan andere leerlingen met vergelijkbare schoolprestaties. Onder advisering kan lang doorlopende gevolgen hebben, omdat het advies bepalend is voor de verdere schoolloopbaan. Een passend schooladvies draagt bij aan het bevorderen van de kansengelijkheid in het onderwijs.

We spreken van onder advisering wanneer leerlingen een lager advies krijgen dan andere leerlingen met vergelijkbare prestaties en capaciteiten. Dit wordt veelal uitgedrukt in de vorm van een lager schooladvies dan het advies op basis van de score op de eindtoets.

STRUCTURELE ONDERADVISING

Vaak vindt er onbewust sprake van structurele onder advisering, waarbij kenmerken zoals de sociale achtergrond (bijv. opleidingsniveau, beroep of migratieachtergrond van ouders) van leerlingen bepalend zijn bij het geven van een schooladvies (Geven et al., 2018). Enige nuance is hier op zijn plaats: de aanleiding van onder advisering zit vaak in taalachterstand, gedrag, thuissituatie en de relatie tussen school en ouders (Van Rooijen et al., 2019) en is dus indirect gerelateerd aan sociale achtergrond. Hoewel leraren zich vaak niet bewust zijn van structurele onder advisering blijkt uit rapporten van de Inspectie van het Onderwijs dat sociale achtergrond steeds vaker een rol speelt bij onder advisering. Wanneer cognitieve prestaties minder duidelijk doorslaggevend zijn in het schooladvies, spelen impliciete aannames vaker een rol. Des te belangrijker is het om een werkwijze rondom het schooladvies te hanteren die minder ruimte laat voor een persoonsgebonden invulling.

WAAROM IS ONDERADVISING PROBLEMATISCH?

Door onder advisering starten leerlingen op een lager schoolniveau dan zij aankunnen. Dit zorgt voor een blijvende achterstand in het voortgezet onderwijs. Leerlingen met onder advisering zijn vaak minder gemotiveerd en gaan geloven dat ze echt minder kunnen. Dit wordt ook wel een 'self-fulfilling prophecy' genoemd: Leerlingen gedragen zich naar de verwachtingen die anderen van hen hebben. In het geval van onder advisering zijn de verwachtingen te laag waardoor de competenties en talenten van leerlingen onbenut blijven. Zo blijkt uit onderzoek van Korthals (2015) dat leerlingen met een havo/vwo advies vaker afstroomden in het onderwijs als zij geplaatst werden in een havo-brugklas, dan wanneer ze in een vwo-brugklas werden geplaatst.

WAT VEROORZAAKT OF BEÏNVLOEDT ONDERADVISERING?

Het schooladvies dat leerlingen in groep 8 krijgen wordt gebaseerd op verschillende factoren, maar met name op basis van de prestaties van leerlingen. Naast de prestaties van leerlingen, zijn er echter ook andere factoren die van invloed kunnen zijn op de totstandkoming van het schooladvies zoals het opleidingsniveau van ouders. Onderzoek toont aan dat naarmate het opleidingsniveau van ouders hoger is, des te passender het schooladvies blijkt te zijn. Andersom is er relatief meer sprake van onder advisering naarmate het opleidingsniveau van ouders lager is.

Ondanks dat het schooladvies grotendeels wordt gebaseerd op de prestaties van leerlingen, spelen de verwachtingen van leraren een belangrijke rol in dit proces. De prestaties van leerlingen worden immers deels ook beïnvloed door de verwachtingen die de leraar van hen heeft. Zo kunnen hogere verwachtingen van leraren tot hogere prestaties leiden bij leerlingen, terwijl lage(re) verwachtingen leiden tot lagere prestaties. Dit heeft onder andere te maken met het feit dat je als leraar het onderwijsaanbod en de mate van interactie met de leerlingen, deels baseert op jouw verwachtingen.

DE LERAREN MINDSET

Een belangrijk aspect waar je als onderwijsprofessionals op kunt reflecteren, is de mindset. In het geval van onder advisering kun je namelijk met twee brillen kijken. Enerzijds kun je denken: 'Deze leerling zou in potentie naar de havo kunnen, maar zijn thuissituatie is complex en weinig ondersteunend. Ik weet niet of het haalbaar is om deze leerling naar havo te sturen.' Anderzijds kun je ook omdenken - een positieve optimistische visie waarin je het voordeel van de twijfel geeft: 'Deze leerling zou in potentie naar havo kunnen, en dat *terwijl* de leerling een complexe thuissituatie heeft met weinig ondersteuning. Laat staan wat deze leerling nog meer zou kunnen wanneer hij/zij wel in een stimulerende omgeving zou opgroeien.'

HOGER IS NIET ALTIJD BETER

Hoge verwachtingen hebben van leerlingen en niet te laag adviseren, lijkt te suggereren dat hoger altijd beter is. Want door leerlingen alle kansen te bieden in het onderwijs met hoge onderwijsadviezen, is wat leerlingen bereiken uiteindelijk terug te leiden tot henzelf en niet tot structuren in de maatschappij. In een maatschappij waar iedereen alles *kan* bereiken, is falen immers het gevolg van het eigen handelen. De kritiek op een dergelijk meritocratisch systeem is

echter dat degenen die bovenaan de maatschappelijke ladder staan ook voelen dat dit terecht en verdiend is, want ze hebben er hard voor gewerkt (zie Sandel, 2020). Tegelijkertijd betekent dit ook dat degenen onderaan de maatschappelijke ladder hun positie ook hebben 'verdiend'. Maatschappelijke ongelijkheid blijft daarmee bestaan en is zelfs te rechtvaardigen vanuit deze ideologie.

Daarnaast kan hoog adviseren en hoge verwachtingen zijn weerslag hebben op het welbevinden van leerlingen. Uit het meest recente HBSC-rapport over gezondheid en welzijn van jongeren bleek dat 1 op de 6 jongeren stress ervaart door het schooladvies en circa 25% van de jongeren ervaart stress door verwachtingen door leraren en ouders.

Gelukkig gaan er geluiden op vanuit de politiek die ingaan tegen het credo 'hoger is beter' en juist pleiten voor meer waardering op elk onderwijsniveau. Zo schrijft minister Dijkgraaf van OCW in zijn brief over de werkagenda mbo dat we af moeten 'van het ladder-denken, af van het verticale denken en toe naar het waaier-model, waarbij mbo, hbo en wo samen een brede waaier aan opleidingsmogelijkheden vormen. Volg de opleiding die het beste past bij jouw unieke talenten, vaardigheden, ambities en wensen.' *Passend* adviseren sluit goed aan bij deze oproep en kan ervoor zorgen dat leerlingen hun talenten optimaal benutten zonder hiervan stress te ondervinden.

MEER LEZEN?

Wil je meer concrete tips en handelingsperspectieven over hoe je onder advisering kunt voorkomen? En over het vraagstuk rondom kansengelijkheid? Lees dan meer op de website van het NJi via www.nji.nl/kansengelijkheid-in-het-onderwijs

BRONNEN

- Babad, E. Y., Inbar, J., & Rosenthal, R. (1982). Pygmalion, Galatea, and the Golem: Investigations of biased and unbiased teachers. *Journal of Educational Psychology*, 74, 459-474.
- Boer, M. et al. (2022). *HBSC 2021: Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Trimbos Instituut.
- Dijkgraaf, R. (oktober 2022). *Inzet werkagenda MBO*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Geven, S., Batruch, A., & van de Werfhorst, H. (2018). *Inequality in Teacher Judgements, Expectations and Track Recommendations: A Review Study*. Universiteit van Amsterdam.
- Korthals, R.A. (2015). *Tracking Students in Secondary Education: Consequences for Student Performance and Inequality*. Maastricht University.
- Sandel, M. (2020). *The tyranny of merit: Why the promise of moving up is tearing America apart*. Farrar, Straus & Giroux.
- Timmermans, A., Kuyper, H., & van der Werf, G. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen. Voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder-en over advisering*. Groningen: GION.
- Van Rooijen, M., De Winter-Kocak, S., Day, M., & Jonkman, H. (2019). *Is het schooladvies gekleurd?* Kennisplatform Integratie & Samenleving.

WEBPAGINA'S

www.onderwijsconsument.nl/onbegrepen-verschillen-in-schooladvies/
www.kennisrotonde.nl/vraag-en-antwoord/effect-van-overadviesing-en-onderadviesing
www.nji.nl/kansengelijkheid-in-het-onderwijs-onderadviesing-in-het-onderwijs-voorkomen

OVER DE AUTEURS

Fatima-Zohra Charki is onderwijswetenschapper en werkt als onderzoeker en adviseur bij het Nederlands Jeugdinstituut.

Jelle Sijtsema is als lector *Kansrijke ontwikkeling van tieners* verbonden aan de Hogeschool KPZ

